

Tautinio kostiumo metus Lietuvos dailės muziejus pažymi ypatinga paroda, kurioje pristatomi lietuvių tradiciniai ir tautiniai drabužiai bei jų atspindžiai profesionalių dailininkų kūryboje.

Lietuvių valstiečių tradiciniai šventadieniai drabužiai formavosi šimtmečius iki XIX a. vidurio, veikiami istorinių, ekonominių sąlygų, tradicijų ir papročių. Lietuvoje išskiriami penki etnografiniai regionai, tai – Aukštaitija, Dzūkija, Suvalkija, Žemaitija ir Mažoji Lietuva. Juose moters aprangą sudarė tos pačios dalys: marškiniai, sijonas, liemenė, prijuostė, juosta, galvos apdangalas, apavas, šilti drabužiai. Moterų ir merginų drabužiai tapatūs, šeimyninę padėtį atspindėjo tik galvos apdangalas – moterys dėvėjo įvairias kepurėles, ryšėjo nuometus, merginos puošėsi gėlių vainikais, galionais, karūnėlėmis. Ir vienos, ir kitos ryšėjo skareles. Įvairiuose etnografiniuose regionuose, taip pat ir mažesniuose teritoriniuose dariniuose, kaip antai parapijose, skyrėsi drabužių sukirpimas, papuošimas, audinių raštai, spalvų deriniai. Moterys drabužiuose siekė atskleisti savo individualumą, sugebėjimus, grožio ir spalvų darnos pajautimą.

Drabužiai buvo siuvami iš namie austų audinių. XVIII a. pab.–XIX a. fabrikinė audinių kaime naudota palyginti nedaug – pirko šilkines, vilnones skareles ir skaras, šilkinius ir brokatinius kaspinus, karolius, audinius liemenėms – brokatą, aksomą, damastą, kašmyrą ir kt.

Kiekvienos etnografinės srities drabužiuose galima išvelgti ypatumų, būdingų tik tam regionui. Aukštaičių rūbuose daug baltos spalvos. Tradicinis archajiškas moterų galvos apdangalas – balti nuometai. Žemaičių apranga pasižymi sodriais spalvų deriniais, skarų gausa ir įvairumu. Vienos seniausių – skersadryžės, austos ataudų ripsu ir dėvėtos XVIII a.–XIX a. pirmoje pusėje. Dzūkių drabužiai margesni nei kitose etnografinėse srityse. Kapsės ir zanavykės dabinosi spalvingomis kaišytinėmis prijuostėmis, o marškinius gausiai siuvinėjo baltais siūlais kiauraraščiu. Lietuvinkių drabužiams išskirtinumą teikia spalvotieji siuvinėjimai, rinktinės daugiaraštės juostos ir prie juosmens ryšimi delmonai.

XIX a. pab. lietuvių drabužiai keitėsi, ir medžiagomis, ir sukirpimu artėdami prie miesto mados, netekę spalvingumo, prarasdami sritinius savitumus. Tuo metu prasidėjęs tautinis judėjimas paskatino domėjimąsi praeitimi, tradicijomis, o kartu – ir tautinių kostiumų, kaip tautinio tapatumo ženklo, vilkėjimo madą, pritaikytą prie tų laikų estetikos suvokimo. Tarpukario Lietuvoje tautiškumo ir patriotinių jausmų raiška tautiniais kostiumais buvo ypač ženkli. Sovietiniais metais tautinių drabužių vilkėjimas ypatingomis progomis kartais būdavo suvokiamas kaip savotiškas pasipriešinimas okupacijai.

XVIII a. II p.–XIX a. dailininkų kūrybą etnografai vertina ir kaip svarbią ikonografinę medžiagą lietuvių valstiečių vilkėsenos tyrinėjimams. Apie vėlesnės kartos dailininkų darbus galima kalbėti kaip apie tautinio kostiumo suvokimo, o kartu ir – etninio identiteto išraišką. Lietuvos muziejų rinkiniuose, bibliotekose ir privačiose kolekcijose darbų, vaizduojančių lietuvių valstiečius, yra sukaupta nemažai. Tačiau profesionaliosios dailės tyrinėtojai valstietijos temą iki

šiol kultūringai apeidavo. Todėl bendromis etnografų ir dailėtyrininkų pastangomis šioje parodoje pirminių etninės kultūros formų gretinimas su dviejų šimtmečių jų menine interpretacija dailėje yra svarbus ir prasmingas projektas, užpildant lietuvių kostiumo istorijos spragas.

Parodoje rodomi eksponatai iš Lietuvos dailės muziejaus, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijos „Židinys“, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus, Šiaulių „Aušros“ muziejaus, Žemaičių muziejaus „Alka“, Kupiškio etnografijos muziejaus, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rinkinių bei privačių Rolando Valiūno, Gedimino Petraičio, Ramučio Petniūno kolekcijų.

Dalia Bernotaitė-Beliauskienė